

ביקור עם ש"י עגנון – ראיון

עיריית ירושלים החליטה באחרונה להציב תמרור בפתחו של מה שהיה בעבר אחד הרחובות השלוים בעיר. התמרור יורה: "שקט, עגנון כותב." ש"י עגנון כותב כבר שישה עשורים, שלושת האחרונים בבית הפשוט הנסתר בידי אורנים גבוהים בשכונת המגורים של תלפיות. דרך חייו, כדרך כתיבתו, נותרה ללא שינוי, אך השכונה, כמו קהלו, משתנה סביבו. "כשהגעתי לכאן הם הבטיחו לי שזהו הבית האחרון. אתעורר עם קרני השמש הראשונות ואביט אל ים המלח ואל הרי יהודה. כשקרבתי לגיל חמישים, חשבתי לנתק כל קשר עם העולם, אך יום אחד כשניגשתי למרפסת נתקפתי בהלה. ראיתי אנשים. חשבתי שלא אראה איש ושהם לא יראו אותי."

בימים אלו נבנה מלון בכמה מאות המטרים המפרידים בין הסופר בין השבועים ושמונה ובין הגבול הירדני.

קולותיהם של ציוד הנדסי ושל פרידות רעשניות מבקיעים בעוז מבין העצים. "זוהי מכה שלא כתובה בתורה." הוא מצביע על מאמר בעיתון המתאר את הצעתו של ראש העיר, טדי קולק, להביא מעט שלוה לכותב. "אתה רואה, הייתי צריך לזכות בתהילה בשל סיפורי ובסופו של דבר אני זוכה לפרסום בשל התמרור הזה."

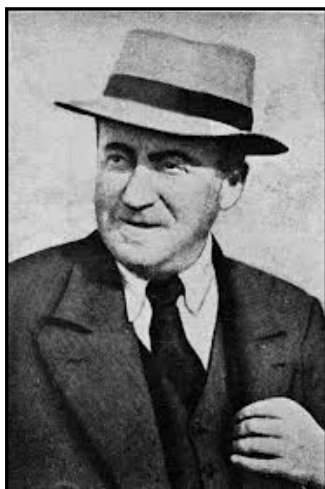
תהילתו של שמואל יוסף עגנון אכן צמחה בשל סיפוריו. הוא נחשב לסופר הבכיר ביותר בשפה העברית ושמו הוזכר כמעומד לפרס נובל. כתיבתו מתריסה כמעט כנגד תרגום. אירוניה והומור ממזרי זורמים בעורקי סיפוריו כבשעת השיחה עימו. התנ"ך מושרש בו עמוקות.

עגנון עדין עובד, אך הוא חש בחסרונם של רבים מקוראיו הותיקים. "הם היו רבים, אך ששת מיליון היהודים שהרג היטלר – המשכילים והכותבים

---

¹ הראיון שלהלן, שזכה לכותרת "ביקור עם ש"י עגנון" (*Visit with S. Y. Agnon*), פורסם לראשונה ב'ניו-יורק טיימס' ב-18.9.1966 – כחודשיים וחצי לפני זכייתו של עגנון בפרס נובל לספרות. המראיין, ג'יימס פרון (James Feron, 1928-2004), שליח ה'ניו-יורק טיימס' בא"י באותן השנים, נודע בין היתר בשל הראיון שערך עם עגנון בביתו, שיקרו את מלחמת ששת הימים ודיווחו על מותה של פולה בן גוריון.

והאמנים והקוראים הצנועים אשר יישבו ויקראו וייהנו מכל מילה ומילה, אשר לא יבליטו את עצמם ולא יאמרו, 'הנה, אני קורא שלך!' – הללו חסרים. יכול אני לספר לך דבר מה. פעם הגיע לכאן יהודי מרוסיה. במשך שלושים וחמש שנה הוא היה בוכה־אלטער (רואה חשבון) בכפר קטן. הוא כתב מכתב לחרושצ'וב כשחרושצ'וב עוד היה הצאר ואמר, 'אני אדם דתי וברצוני להעמיק בדת בשנים האחרונות של חיי. כבר עבדתי שלושים וחמש שנה ולא הייתה כנגדי ולו תלונה אחת אז הנח לי ללכת לארצי.'

ש"י עגנון

"הוא הגיע למעברה [מחנה פליטים ישראלי] ואחרי זמן מה ביקש אישור להגיע לירושלים כדי לפגוש אותי כיוון שנוהג היה לקרוא את מילותיי. הוא אמר שרצה לראותי בטרם מותו. קוראים שכאלה ודאי היו לי מאות. ועתה הם נעלמו. הדור הצעיר מתעניין בדברים אחרים."

אדם זעיר ונמרץ בעל עיני תכלת ושיער לבן, עגנון מדבר באצילות עדינה. הוא מזנק כדי להזמין את אשתו להצטרף לשיחה ("היא מאוד ביישנית") ושואל את אורחו אם ירצה קוניאק "עכשיו או אחר

כך". הוא דוחף פירות לכולם ומסביר כי על הענבים יש לברך בטרם אכילתם כמו גם לאחר אכילתם. הוא מתנצל על כך שאינו מסוגל לדבר אנגלית. "אני יושב בפלשתינה כבר כמעט שישים שנה – במשך התקופה הזאת הייתי גם בגרמניה – אך מאז שחזרתי חלפו 44 שנים. במשך כל אותן 44 שנים יכולתי ללמוד אנגלית. אך ערכת חוזה עם הקדוש ברוך הוא, שעבור כל שפה שלא אלמד הוא יעניק לי כמה מילים בעברית. אתה יודע, ישנה בדיחה בין האפריקאים. הם מאמינים שקופים מסוגלים לדבר אך הם אינם מדברים כדי שלא ימכרו אותם לעבדות. ואני, כדי שלא אצטרך ללכת למקומות רבים, איני לומד אנגלית. ואם אדון כלשהו רוצה לבוא מחו"ל, אני אומר שאיני מדבר אנגלית. הם אינם באים ובדרך הזאת אני מרוויח לא מעט."

עגנון אינו מושך את ההמונים בישראל של 1966, ובכל זאת עבודותיו זכו למעמד של קלאסיקה. הן קריאת חובה בבתי הספר התיכוניים בישראל ובאוניברסיטאות וודאי ישנם קוראים צעירים שסבורים שהסיפורים נכתבו לפני מאות שנים. "השאלה האם הם מתאימים גם לזמן הזה. כל דבר טוב הוא מעבר לזמן, נעדר זמן, בכל זמן הוא טוב. ישנה אמירה שהזוהר מתורגם בגן עדן עם פרשנות חדשה כל יום. כל דבר מקורי הוא לעד מקומי.

"אינני יוצר מודרני. אני המום מכך שיש לי ולו קורא אחד. איני רואה את הקורא לפני. אני אומר לך, בפשטות ובכנות, מעולם לא רציתי להכיר את הקורא. רציתי לעבוד בדרך שלי. כשהשור לועס את העשב הוא אינו רוצה שאנשים יתבוננו – כיצד הוא לועס וכמה הוא לועס.

"לא, אני רואה לפני רק את האות העברית האומרת 'כתוב אותי כך ולא כך'. אני, לצערי, כמו בלעם הרשע. עליו נכתב: 'הדבר אשר ישים אלוהים בפי אותו אדבר.'"

עגנון נולד בגליציה שבפולין. סיפוריו, כמו סגנון העברית שלו, משקפים את הזמן והמקום של השטייטלים, הכפרים, של מזרח אירופה. הוא אומר שהוא מכיר רבים מכותביה הצעירים של ישראל אך הוא אינו קורא את עבודתם. "אני מצטער על כל כותב שאת עבודתו איני קורא. מרביתם הם ידידי ואני רוצה שהם יצליחו, במיוחד הצעירים. אם אין גדיים אין עיזים. אך אני קורא מעט מאוד. העיניים שלי לא טובות. אם אני קורא, זה את התלמוד."

הוא אומר שנדמה כי לפני שנים היה עניין רב יותר בספרות. "עכשיו, המוחות המוכשרים עוסקים בפוליטיקה. אתה יודע, איבסן אמר שגדולתם של היהודים לאורך הדורות היא שלא הייתה להם מדינה, כתוצאה מכך, כל הראשים הטובים, המוחות הטובים, עסקו באמנות, מחשבה, ספרות, שירה. גדולתם של טולסטוי, דוסטויבסקי, טורגיניב, הייתה שהם לא הורשו לעסוק בפוליטיקה."

עגנון בנה את ביתו לאחר מאורעות תרפ"ט. "גרתי לא הרחק מכאן, ולאחר הפוגרום נדרתי נדר שאבנה בית על המקום שממנו ביקשו להבריח אותי. בוא, הראה לך את הקומה העליונה. יש לי הרבה דברים יקרי ערך.

הספרייה עמוסה מן התקרה ועד הרצפה. רבים מן הספרים בני מאות שנים והם מעידים על התעמקותו ביהדות. "אלו הם ספרי התפילה והם פונים לכותל המערבי [של המקדש], "כותל הדמעות", ניצב כיום בגזרה הירדנית של ירושלים]. כאן יש לי את התנ"ך, וכאן את התלמוד. כאן יש לי פילוסופיה, פילוסופיה יהודית."

כל הנף של ידו מליט על מאות ספרים. "כאן יש לי את השו"ת, כאן המיסטיקה, כאן הקבלה וכאן יש לי את הכתבים החסידיים." לבסוף, הוא מצביע על מדף צר על יד הדלת, הקבוצה הקטנה בחדר. "זו הספרות המודרנית".

הוא פותח קרטון בתוך גומחה ושולף כתב יד בן 600 שנה מספרד. "חצי ממנו נמצא כאן, חצי באוקספורד." הוא מצביע לעבר צרור דפים על מדף. "זהו רומן. אשתי החזירה את הדפים מפח האשפה משום שאני תמיד משתמש בגב הדף כדי לכתוב עליו. היא השביעה אותי שלא אשתמש בהם – זו מצווה [מעשה טוב] לציית לאשתך – והיא כרכה אותם יחדיו." יש לו קלסרים של חומר מקורי המכסה 300 שנים מההיסטוריה של ירושלים. הוא פותח פנקס ובו 350 שנות היסטוריה של משפחתו "אתה יכול להבחין בכתב היד מדורות שונים, אזכורים למריבות משפחתיות – כל אחד כותב על אבותיו."

עגנון כותב בחדר עבודה בקומה התחתונה – חדר קטן למדי שספרים מרפדים שניים מכתליו, שולחן ענק בסמוך למרכז, מיטה כנגד קיר אחד ומכתבה קטנה שראשה נטוי – המזכירה דוכן נואמים – כנגד הקיר האחר. "כשהייתי בריא נהגתי לעבוד בעמידה. חשתי עצמי רענן ופורה ולעיתים עבדתי כך לאורך כל היום ואל תוך הלילה. אני ממליץ זאת לכל כותב. אולם עכשיו אני מוכרח לשבת כדי לעבוד ולשמור על..." – הוא מרים בקבוקון של ניטרוגליצרין משולחנו – "בשביל בעיית הלב שיש לי מזה 15 שנה."

הוא אומר שהוא מנסה לכתוב כמעט כל יום אך "אין יום זהה למשנהו. גם בגן עדן אין יום זהה למשנהו. ישנם ימים בהם ראשי מבולבל לגמרי ואיני מסוגל אפילו לקרוא עיתון. ויש ימים בהם אלף רצים לא יעמדו בקצב הכתיבה של ידי. ומסתבר שבאותם ימים בהם אין לי מה לעשות, איש אינו מטריד אותי. ובימים בהם אני אכן עובד אנשים רבים מפריעים לי. אך, למען האמת, אין לי יומרות. כשהמראיין הראשון הגיע שאלתי 'למה אתה

רוצה לראיין אותי? משום שאתה חושב שאני סופר? אם אני סופר אזי את כל מה שיש לי לומר יכול אני לכתוב בעצמי. עכשיו כשמישהו בא אני מרגיש כמו אדם שיושב במרתף והוא המום לגלות, כשפותחים את הדלת, שעוד יש קצת אור. באותו האופן אני המום לגלות שעוד יש בי עניין.

(מאנגלית: יהודה ויזן)